

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра психології

Затверджую
Заступник ректора
з навчальної роботи
Світлана ГІЛІПА
«28» 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Психологія невідкладних станів

Ступінь вищої освіти «бакалавр»
Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність: 053 «Психологія»
Освітня програма «Психологія»

Миколаїв 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів»
для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр».

За спеціальністю 053 «Психологія»

Розробник: Астремська І.В.- доцент

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27.08.23р.

Завідувач кафедри психології Петьков В.А.

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 2 від 28.08.23р.

Голова Вченої ради Михайло Волков

1.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Вибіркова	
Мова викладання – українська мова	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150		4-й	
		Семестр	
		7-й	
		Лекції	
		24 год.	
		Практичні, семінарські	
		48 год.	
		Лабораторні	
		0- год.	
		Самостійна робота	
		78 год.	.
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для форм навчання: ОФН – 4	Ступінь вищої освіти: бакалавр		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очної форми навчання – 150 год.: 72 год. – аудиторні заняття, 78 год. – самостійна робота (48 % до 52 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів»

Мета викладання навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів» – показати, наскільки можуть бути тісно пов'язані фізичні проблеми здоров'я людини із психічним впливом. Показати, що кваліфікована допомога хворим може бути надана лише при комплексному підході, коли в рівній мірі включені медичний, психологічний та соціальний аспекти.

Вивчення психологічних особливостей людей, які страждають різними захворюваннями, методів і способів діагностики психічних відхилень, диференціації психологічних феноменів і психопатологічних симптомів і синдромів, психології взаємовідношень пацієнта і медичного працівника, психопрофілактичних, психокорекційних і психотерапевтичних способів допомоги пацієнтам, а також теоретичних аспектів психосоматичних і соматопсихічних взаємовпливів.

Тому, вивчаючи психологію невідкладних станів, можна відразу зрозуміти, чи являється людина хворою фізично чи соматично.

Дисципліна «Психологія невідкладних станів» базується безпосередньо на знаннях та навичках, отриманих при вивченні дисциплін на попередніх курсах, а саме: психологія в інклюзивній освіті, психологія здоров'я та здорового способу життя та організація медико-психологічної допомоги населенню.

Під час вивчення дисципліни «психологія невідкладних станів » у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності:

Загальні:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові:

ФК 04. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК 08. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

ФК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини.

У процесі вивчення навчальної дисципліни досягаються такі програмні результати навчання:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання .

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, тренінгів відповідно до вимог замовника.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб відповідно до віку.

ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі у процесі вирішення фахових завдань, демонструвати лідерські якості і вміння узгоджено працювати в аудиторії самостійно та під керівництвом викладача.

ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку, вміло використовувати психотерапевтичні прийоми і прийоми впливу на свідомість і поведінку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 год. / 5 кредити ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Психологічне обстеження

особистості

Тема 1. Психологічне обстеження психічних процесів та станів

Психічне обстеження людини. Заключення що до психічних процесів та станів після повного обстеження. Психічний та емоційний стан. Інтелектуальний розвиток дитини. Психологічна характеристика.

Психодіагностика дітей в напрямках: визначення стану психічних процесів і особливостей особистості; визначення здатності до навчання і зони найближчого розвитку для прогнозу умов подальшого навчання дитини; визначення рівня IQ.

Тема 2. Психодіагностика особистості та міжособистісних відносин

Діагностика та психодіагностика в роботі психолога невідкладних станів.

Предмет психодіагностики – способи і засоби вияву (вимірювання) психічних процесів, властивостей, станів у їхній динаміці, кількісно-якісній специфіці, системних зв'язків і причинних відношень.

Об'єкт психодіагностики є діагностично – релевантним лише у разі:

- 1) теоретичного знання дослідником структури об'єкта психодіагностики, його діагностичних ознак та способів дослідження;
- 2) практичної взаємодії діагноста з об'єктом (досліджуваним), наголошуючи таким чином на теоретико-практичному характері психологічної діагностики.

Психодіагностика як теоретична дисципліна.

Кредит 2. Види

психотерапіїТема 3. Непряма психотерапія

Непряме (косвене)навіювання. Ефект плацебо, як фармакологічна індиферентна речовина, яка імітує лікарський засіб.

Розгляд психотерапії як загально медична дисципліна, її методи використовуються для лікування та профілактики не тільки нервово–психічних, але і багатьох соматичних захворювань.

Симптоматичні та патогенетичні методи лікування.

Розгляд раціональної психотерапії або переконання , та методи її використання.

Переконання – (персуазія) – як процес заміни (змінення, перебудови, трансформації) раніш сформованого переконання під впливом додаткової чи роз'яснювальної інформації, яка отримана із різних джерел і у різних обставинах. Лікування переконанням – це лікування інформацією, яка

вступає у зв'язок та взаємодію з уявою, які є у хворого та піддає їх оцінюванню.

Тема 4. Групова психотерапія

Визначення поняття групова психотерапія.

Техніки та методики для коректної та ефективної роботи в групі. Види та функції роботи в груповій психотерапії.

Розгляд позитивних та негативних опрацювань проблем.

Поняття інсайту. Детальний розгляд основ технології групового тренінгу. Розгляд фази орієнтації та конфронтації.

Кредит 3. Робота психотерапії

Тема 5. Психоаналітична (психодинамічна) психотерапія

Психоаналітичне лікування.

Експресія несвідомих почуттів, імпульсів, фантазій, ідей.

Йозеф Бреєр і Зігмунд Фрейд - опис терапевтичної техніки гіпнотичного катарсису, що її застосовують для усвідомлення витіснених почуттів і спогадів про травмовані ситуації.

Розгляд техніки концентрації З. Фрейда.

Аналіз снів за допомогою вільних асоціацій. Розпізнавання опори та використання інтерпретацій для досягнення пацієнтом усвідомлення власної символічної поведінки та психодинаміки (інсайту).

Тема 6. Трансакційний аналіз

Аналіз спілкування. Теорія трансакційного аналізу. Основні положення і структура трансакційного аналізу. Теорія сценаріїв. Теорія Берна. БERN виділяє шість патерів сценарного процесу: «Доки не», «Після», «Ніколи», «Завжди», «Майже», «Сценарій з відкритим кінцем».

Кредит 4. Психотерапія соматоформних розладів

Тема 7. Невротичні та соматоформні розлади, пов'язані зі стресом

Психогенні захворювання. Невротичні, пов'язані зі стресом, розлади, гострі і затяжні реактивні психози, соматоформні та психосоматичні порушення, а також посттравматичні стресові розлади.

Психічні травми.

Реакція на тяжкий стрес і порушення адаптації та Тривожно-фобічні розлади.

Класифікація психогенних захворювань:

1. Гостра реакція на стрес (невротична реакція);
2. Неврози (невротичні розлади);
3. Соматоформні розлади;
4. Психогенні (реактивні) психози;
5. Посттравматичні стресові розлади;
6. Психосоматичні захворювання.

Тема 8. Психотерапія розладів зрілої особистості і поведінки дорослих, дітей і підлітків

Розгляд когнітивних розладів, емоційна нестійкість, слабкість контролю потягів та зниження соціальної толерантності. Аналіз тривожного та залежного розладу особистості.

Специфічні і неуточнені розлади особистості. Психологічні та поведінкові розлади, що пов'язані із сексуальним розвитком та

орієнтацією.

Навмисне викликання або симуляція симптомів або інвалідизації, фізичних або психологічних станів

- Патопсихологічні діагностичні критерії;
- Параклінічні методи дослідження;
- Клінічні діагностичні критерії;

Кредит 5. Діагностика невідкладних станів та робота з ними

Тема 9. Профілактика емоційного вигорання та професійної деформації.

Поняття синдрому

вигорання. Види,

причини та розвиток

Синдром професійного та емоційного

вигорання. Діагностика синдрому вигорання.

Профілактика синдрому вигорання.

Рекомендації для працівників та спеціалістів соціальних служб.

Спостереження професійних спеціалістів та надання кваліфікованої допомоги людині із емоційним вигоранням.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	очна форма						заочна форма					
	всього	у тому числі					всього	у тому числі				
		о	л	с,п	лаб	інд		с.р.	о	л	с,п	лаб
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кредит 1.												
Тема 1. Психологічне обстеження психічних процесів та станів	14	2	6			6						
Тема 2. Психодіагностика особистості та міжособистісних відносин	16	4	6			6						
Разом за кредитом 1	30	6	12			12						
Кредит 2.												
Тема 3. Непряма психотерапія	16	4	6			6						
Тема 4. Групова психотерапія	14	2	6			6						
Разом за кредитом 2	30	6	12			12						

Кредит 3.												
Тема 5. Психодинамічна психотерапія	16	2	4			10						
Тема 6. Транзакційний аналіз	14	2	4			8						
Разом за кредитом 3	30	4	8			18						
Кредит 4.												
Тема 7. Невротичні та соматоформні розлади, пов'язані зі стресом	16	2	4			10						
Тема 8. Психотерапія розладів зрілої особистості і поведінки дорослих, дітей і підлітків	14	2	4			8						
Разом за кредитом 4	30	4	8			18						
Кредит 5.												
Тема 9. Профілактика емоційного вигорання та професійної деформації.	30	4	8			18						
Разом за кредитом 5	30	4	8			18						
Всього годин	150	24	48			78						

5. Теми семінарських, практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1.	Тема 1. Психологічне обстеження психічних процесів та станів	6	
2.	Тема 2. Психодіагностика особистості та міжособистісних відносин	6	
3.	Тема 3. Непряма психотерапія	6	
4.	Тема 4. Групова психотерапія	6	
5.	Тема 5. Психодинамічна (психодинамічна) психотерапія	4	
6.	Тема 6. Транзакційний аналіз	4	
7.	Тема 7. Невротичні та соматоформні розлади, пов'язані зі стресом	4	
8.	Тема 8. Психотерапія розладів зрілої особистості і поведінки дорослих, дітей і підлітків	4	
9.	Тема 9. Профілактика емоційного вигорання та професійної деформації.	8	
Усього		48	

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Не передбачено навчальним планом	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1.	Тема 1. Психологічне обстеження психічних процесів та станів	6	
2.	Тема 2. Психодіагностика особистості та міжособистісних відносин	6	
3.	Тема 3. Непряма психотерапія	6	
4.	Тема 4. Групова психотерапія	6	
5.	Тема 5. Психодинамічна (психодинамічна) психотерапія	10	
6.	Тема 6. Транзакційний аналіз	8	
7.	Тема 7. Невротичні та соматоформні розлади, пов'язані зі стресом	10	
8.	Тема 8. Психотерапія розладів зрілої особистості і поведінки дорослих, дітей і підлітків	8	
9.	Тема 9. Профілактика емоційного вигорання та професійної деформації.	18	
Усього		78	

8. Методи навчання

Традиційні методи навчання:

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через електронний посібник в

«готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення; застосовується для передачі великого масиву інформації;

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила, діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних зпоказаним зразком ситуаціях;

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб вирішення поставленого завдання, студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку;

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок, процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними

посібниками, найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на практичних заняттях і колоквиумах;

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру; ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільш повно.

Активні методи навчання:

практичні вправи, у процесі виконання яких студенти моделюють свої дії у різних навчальних і виховних ситуаціях майбутньої професійної діяльності;

аналіз конкретних ситуацій як індивідуально, так і в малих навчальних групах (6-8 осіб), у ході розбору яких студенти не тільки вчаться формулювати проблеми й ухвалювати рішення щодо них, але й виробляють ряд важливих навичок в області міжособистісної комунікації, групової роботи й лідерства;

робота в малих навчальних групах, у ході якої студенти виконують практичні вправи, розбирають конкретні ситуації, готують групові проекти й беруть участь у ділових іграх; така робота допомагає студентам освоювати рольову поведінку, учитися ефективному спілкуванню й обміну досвідом, виробляти лідерські якості.

ділові ігри носять комплексний характер і проводяться для студентів на основі закордонних методик, сприяючи більш глибокому розумінню й ефективному закріпленню вивчених ними дисциплін.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

9.

Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання комплексних атестаційних робіт, розробка проектів, колоквиуми, творчі роботи.

Форма підсумкового контролю – залік, на основі суми балів набраних за кожний кредит та складання власне заліку.

Критеріями оцінювання є:

а) при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та аргументованість; використання основної та додаткової літератури;

аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи; підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки.

Шкала оцінювання: національна та ECTS:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Психічне обстеження людини. Заключення що до психічних процесів та станів після повного обстеження.
2. Психічний та емоційний стан.
3. Інтелектуальний розвиток дитини.
4. Психологічна характеристика.
5. Психодіагностика дітей в напрямках: визначення стану психічних процесів і особливостей особистості;
6. визначення здатності до навчання і зони найближчого розвитку для прогнозу умов подальшого навчання дитини;
7. визначення рівня IQ.
8. Діагностика та психодіагностика в роботі психолога невідкладних станів.
9. Предмет психодіагностики
10. Об'єкт психодіагностики
11. Психодіагностика як теоретична дисципліна.
12. Непряме навчання.
13. Ефект плацебо, як фармакологічна індиферентна речовина, яка імітує лікарський засіб.
14. Розгляд психотерапії як загально медична дисципліна.
15. Симптоматичні та патогенетичні методи лікування.
16. Розгляд раціональної психотерапії або переконання, та методи її використання.
17. Визначення поняття групова психотерапія.
18. Техніки та методики для коректної та ефективної роботи в

- групі.19.Види та функції роботи в груповій психотерапії.
- 20.Розгляд позитивних та негативних опрацювань проблем.
- 21.Поняття інсайту. Детальний розгляд основ технології групового тренінгу.
- 22.Розгляд фази орієнтації та конфронтації.23.Психоаналітичне лікування.
- 24.Експресія несвідомих почуттів, імпульсів, фантазій, ідей.
- 25.Йозеф Брєєр і Зігмунд Фрейд - опис терапевтичної техніки гіпнотичного катарсису, що її застосовують для усвідомлення витіснених почуттів і спогадів про травмовані ситуації.
- 26.Розгляд техніки концентрації З. Фрейда. 27.Аналіз снів за допомогою вільних асоціацій.
- 28.Розпізнавання опори та використання інтерпретацій для досягнення пацієнтом усвідомлення власної символічної поведінки та психодинаміки (інсайту).
29. Аналіз спілкування. Теорія транзакційного аналізу. 30.Основні положення і структура транзакційного аналізу.31.Теорія сценаріїв.
32. Теорія Берна.
- 33.Берн виділяє шість патерів сценарного процесу: «Доки не» ,«Після», «Ніколи», «Завжди» ,«Майже», «Сценарій з відкритим кінцем».
- 34.Психогенні захворювання.
- 35.Невротичні, пов'язані зі стресом, розлади, гострі і затяжні реактивні психози, соматоформні та психосоматичні порушення, а також посттравматичні стресові розлади. Психічні травми.
- 36.Реакція на тяжкий стрес і порушення адаптації та Тривожно-фобічні розлади.
- 37.Класифікація психогенних захворювань:
- 38.Гостра реакція на стрес (невротична реакція);39.Неврози (невротичні розлади);
- 40.Соматоформні розлади;
- 41.Психогенні (реактивні) психози; 42.Посттравматичні стресові розлади;
- 43.Психосоматичні захворювання.
Розгляд когнітивних розладів, емоційна нестійкість, слабкість контролю потягів та зниження соціальної толерантності.
- 44.Аналіз тривожного та залежного розладу особистості.45.Специфічні і неуточнені розлади особистості.
- 46.Психологічні та поведінкові розлади, що пов'язані із сексуальним розвитком та орієнтацією.
- 47.Навмисне викликання або симуляція симптомів або

інвалідизації, фізичних або психологічних станів
48. Патопсихологічні діагностичні критерії; 49. Параклінічні методи дослідження;
50. Клінічні діагностичні критерії; 51. Поняття синдрому вигорання.
52. Види, причини та розвиток
53. Синдром професійного та емоційного вигорання. 54. Діагностика синдрому вигорання.
55. Профілактика синдрому вигорання.
56. Рекомендації для працівників та спеціалістів соціальних служб. 57. Спостереження професійних спеціалістів та надання кваліфікованої допомоги людині із емоційним вигоранням.

10. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів».
2. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів».
3. Методичні рекомендації до підготовки практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія невідкладних станів».

11. Рекомендована література

1. Алгоритм повідомлення діагнозу та «несприятливих» новин в клініці дитячої онкології. Методичні рекомендації / М.В. Маркова, О.В. Піонтковська, І.Р. Мухаровська. – Харків, 2013. – 26 с.
2. Вітенко І.С. Сімейна медицина : психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих : навчальний посібник для інтернів вищих мед. навчальних закладів IV рівня акредитації / І.С. Вітенко, О.С. Чабан, О.О. Бусло ; за ред. І.С. Вітенка. - Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. - 186 с.
3. Вітенко І.С. Медична психологія : підручник для студентів вищих мед. навч. закладів IV рівня акредитації / І.С. Вітенко. - К. : Здоров'я, 2007. - 208 с.
4. Волошин П.В. Принципи медико-психологічної реабілітації осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків в Україні / П.В. Волошин, Н.О. Марута, Л.Ф. Шестопалова, І.В. Лінський // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2 (83). – С. 105.
5. Волошин П.В. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди / П.В. Волошин, Н.О. Марута // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 1 (82). – С. 5 – 11.
6. Гузенко В.А. Психологічна діагностика : навчально-методичний посібник / В.А. Гузенко, Ю.В. Тодорцева; Одеський національний

політехнічний університет. – Одеса : Букаєв В.В., 2013. – 267 с. : іл., табл.

7. Депресія (легкий або помірний депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України. – 2014. – 65 с.

8. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах. Методичні рекомендації / П.В. Волошин та ін. - Харків, 2014. - 80 с.

9. Експериментально-психологічне дослідження в загальній практиці - сімейній медицині: навчальний посібник / Б.В. Михайлов, О.І. Сердюк, В.В. Чугунов та ін. - 5-е вид., перероб. та доп. - Х. : ХМАПО, 2014. – 328 с.

10. Загуровский В.М. Стресс и его последствия / В.М.Загуровский// Новости медицины и фармации. –2015. – № 6 (535). – С. 12 – 16.

11. Коренев М.М. Медико-психологічні та соціальні проблеми дітей-сиріт / М.М. Коренев, І.С. Лебедець. - Київ, 2003. - 239 с.

12. Кочарян О.С. Психологія розвитку : навч. посіб. / О.С. Кочарян, М.Є. Жидко, О.В. Долгополова. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2014. – 120 с.